

ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ВСТУПОМ ДО СОТ

Олена Охотнікова,

канд. юрид. наук,

доцент кафедри конституційного та адміністративного права
Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана,

Ольга Гласова,

адвокат

Ефективне функціонування агропромислового комплексу України має велике значення для економіки країни та повинно бути виведене на світовий рівень розвитку, що передбачає, в першу чергу, прибуткову діяльність сільськогосподарських підприємств, які стали повноправними суб'єктами господарювання. Однак не кожне сільськогосподарське підприємство працює рентабельно і прибутково. Такий стан речей має викликати занепокоєння, тому що в умовах ринкової економіки зазначені підприємства повинні працювати з найменшими економічними втратами.

Вступ України до СОТ насамперед дасть можливість реалізувати *принцип справедливої конкуренції* на ринках сільськогосподарської продукції (як зовнішніх, так і внутрішніх). Відповідно до цього принципу заходи державної підтримки сільського господарства, що справляють найбільший протекціоністський і стимулюючий вплив на виробництво сільгосппродукції, а також заходи, спрямовані на захист внутрішнього аграрного ринку, мають скорочуватися. Зрозуміло, що це потребує забезпечення недискримінаційних умов у сфері оподаткування.

Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо оподаткування сільськогосподарських підприємств та підтримки соціальних стандартів їх працівників» передбачено запровадження спеціального режиму оподаткування сільськогосподарської продукції, яким доповнено ст. 8¹ Закону України «Про податок на додану вартість» (далі – Закон про ПДВ), де спеціальний режим передбачає застосування податку з обороту за ставкою 9 % (сільське господарство) і 6 % (лісове і рибне господарство). Застосування такого режиму дискримінує імпорتنу сільськогосподарську продукцію, яка обкладається ПДВ за ставкою 20 %, що не відповідає Статті III ГАТТ 1994 р.

Сьогодні Україна взяла на себе зобов'язання застосовувати податки, передбачені чинним законодавством, у тому числі ПДВ, у

повній відповідності із положеннями документів СОТ. Таким чином, набуття Україною членства в СОТ вимагає скасування зазначеного режиму оподаткування, і для остаточного врегулювання зазначеного питання вважаємо за необхідне розробити та подати до Верховної Ради України законопроект щодо скасування положень ст. 8¹ Закону про ПДВ як таких, що є дискримінаційними відносно імпоротної продукції.

І взагалі, вектор удосконалення податкової системи, на наш погляд, має бути спрямований у бік стимулюючої функції податків та соціальної їх спрямованості шляхом забезпечення для сільськогосподарських підприємств низького рівня податкового навантаження та поліпшення адміністрування податків.

У зв'язку із вступом до СОТ потребують законодавчого врегулювання питання щодо мінімізації податкових пільг (які набули форми субсидування аграрного сектора) та заміни малоефективних податкових пільг з ПДВ на спеціальні галузеві програми підтримки аграрного сектора.

В останній версії проекту Податкового кодексу передбачається запровадження спеціального режиму оподаткування (стаття 31. Спеціальний режим оподаткування діяльності у сфері сільського та лісового господарства, а також рибальства), який включає:

- звільнення сільськогосподарського підприємства від обов'язків сплати податку за загальною ставкою;

- оподаткування операцій з продажу (постачання) сільськогосподарським підприємством продукції за ставкою податку 11 %.

При цьому сума податку, отримана сільськогосподарським підприємством у результаті застосування зазначеної ставки, повністю залишається у його власності, не підлягає сплаті (стягненню) до бюджету та використовується для відшкодування сум податків, сплачених (нарахованих) таким підприємством на ціну виробничих факторів (товарів (послуг), які набуваються для їх використання у виробництві сільськогосподарської про-

дукції, включаючи придбання необоротних активів, які, переважно, використовуються для такого виробництва). Вона не включається і до складу доходів сільськогосподарського підприємства з метою оподаткування податком на прибуток підприємств.

Відповідно до цієї статті, якщо сума податку, нарахована (отримана) сільськогосподарським підприємством за ставкою 11 %, є меншою за суму податку, нараховану ним на ціну виробничих факторів за загальною ставкою, то така від'ємна різниця не підлягає бюджетному відшкодуванню та не включається до складу витрат сільськогосподарського підприємства з метою оподаткування податком на прибуток підприємств.

Крім того, сільськогосподарське підприємство як суб'єкт спеціального режиму оподаткування має право на отримання бюджетного відшкодування у разі експорту сільськогосподарської продукції (супутніх послуг).

Отже, на найближчу перспективу перед країною постане надзвичайно складне завдання – виробити і втілити в життя основи економічно обґрунтованої податкової політики в сільському господарстві, що є одним із вирішальних чинників поліпшення фінансового стану сільськогосподарських підприємств та успішного функціонування аграрного сектора економіки України за ринкових умов.

Дослідження з даної теми знайшли відображення у роботах провідних учених, а саме Є. Дмитренка, А. Роздайбиди, А. Стативки, В. Янчука. Разом із тим, проблема поліпшення фінансового стану сільськогосподарських підприємств залишається невирешеною.

Слід також наголосити, що відсутність протягом тривалого часу сприятливої податкової системи та паритету цін на продукцію промисловості і сільського господарства призвела до зростання недоїмки сільськогосподарських підприємств у платежах до бюджету та Пенсійного фонду. «Заборгованість сільськогосподарських товаровиробників утворюється в результаті: непогашення прострочених банківських позичок; несплати податків і зборів (обов'язкових платежів) платників податків; непогашення бюджетних позичок, наданих державним та іншим сільськогосподарським підприємствам усіх форм власності і господарювання через обслуговуючі, заготівельні і переробні підприємства»¹.

Так, більшість сільськогосподарських підприємств мала велику заборгованість, основна частина якої складалася з платежів до бюджету. Внаслідок цього склалася ситуація,

коли господарська діяльність таких підприємств не була достатньо прибутковою і коштів вистачало тільки на підтримку поточної діяльності. Причому держава неодноразово йшла на реструктуризацію і списання цих боргів.

Слід також підкреслити, що за невиконання або неналежне виконання податкових зобов'язань сільськогосподарські підприємства несуть відповідальність, установлену Законом України «Про державну податкову службу в Україні» і Законом України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами», яка застосовується лише до платників податків, тобто підприємств, установ, організацій, які мають об'єкт оподаткування й зобов'язані сплачувати відповідний податок. У разі незгоди з рішенням чи діями податкових органів сільськогосподарське підприємство вправі на власний розсуд вирішувати питання про оскарження цих рішень, дій у порядку підпорядкованості, або про захист своїх майнових інтересів шляхом звернення до господарського суду.

В період інтеграційних процесів в Україні великого значення набувають вивчення і використання досвіду зарубіжних країн щодо такої організації сільськогосподарського виробництва, яка б вела до підвищення прибутковості підприємств та адаптації вітчизняного законодавства до європейських норм у зазначеній галузі.

Так, пільгове оподаткування в сільському господарстві існує в багатьох країнах. Наприклад, в Білорусі для сільськогосподарських підприємств ПДВ становить 9 %, причому аграрні товаровиробники не перераховують його до бюджету, а залишають у себе і спрямовують виключно на розвиток виробництва (ПДВ на несільськогосподарську продукцію в Білорусі становить 18 %).

У Німеччині підприємства сільського господарства взагалі звільнені від сплати ПДВ. Крім того, в сільському господарстві Німеччини широко застосовується прискорена амортизація (в перший рік діяльності підприємству дозволяється списати до 50 % вартості обладнання, а в перші три роки – до 80 % вартості цього обладнання).

Слід також звернути увагу на системи субсидування сільськогосподарських підприємств в інших країнах. Так, субсидування вітчизняного виробника в аграрній політиці США займає центральне місце. Головна мета цього напрямку діяльності міністерства сільського господарства – забезпечення стабільності або збільшення цін на продукцію фермерів та їх доходів, контроль за обсягами виробництва, субсидування експорту.

¹Порадник керівникові сільськогосподарського підприємства / За ред. А. П. Гетьмана, В. З. Янчука. – К., 2005. – С. 382.

У Німеччині державні субсидії досить значні і в середньому за останні роки становлять близько 12 % від вартості валової продукції сільського господарства, що передбачає беззбиткове її виробництво, формує стратегію розвитку підприємств та допомагає їм адаптуватися до ринкової економіки і нових умов господарювання¹.

Збільшенню інвестицій в економіку сільського господарства України сприятиме ратифікована Верховною Радою України Угода про позику між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку, яка підписана 23.06.2006 р. і має на меті реалізацію проекту «Розширення доступу до ринків фінансових послуг». Кредитні ресурси, які Україна отримує від цього проекту, будуть спрямовані на розвиток інфраструктури фінансового кредитного ринку в сільській місцевості, що сприятиме зростанню обсягів і видів фінансових послуг, які надаватимуться сільськогосподарським виробникам, а також дасть можливість створити умови для переходу до ринкових методів роботи у сільськогосподарському виробництві, для поліпшення фінансування розвитку села та зміцнення економічного стану сільськогосподарських підприємств.

В аграрному секторі, де основним засобом виробництва є земля, стимулюючи функцію можна реалізувати значно ширше і повніше за такими напрямками:

- перетворення фіксованого сільськогосподарського податку в основний і стабільний на тривалу перспективу;
- закріплення фіксованого сільськогосподарського податку як окремого виду податку в Податковому кодексі (на жаль, це положення не дістало належного закріплення в проекті Податкового кодексу України, що зумовлює необхідність його подальшого опрацювання);
- збереження і розширення інноваційно-інвестиційної спрямованості пільгового режиму податкової системи в аграрному секторі економіки України;
- спрощення, уніфікація, інтегрування податкового і бухгалтерського обліку та звітності;

скорочення витрат на їх ведення, а також забезпечення прозорості податкових відносин;

- забезпечення застосування таких понять як «конфлікт інтересів» та застосування податкового компромісу в Законі України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами»;

- забезпечення юридичного обслуговування сільськогосподарських підприємств;

- надання консультацій з оподаткування, ознайомлення з практикою вирішення спорів, що виникають у податкових відносинах та запобігання порушенню податкового законодавства. Заслуговує на увагу і зарубіжний досвід функціонування системи інформаційно-консультаційної підтримки сільськогосподарського товаровиробника, що існує понад сто років. Інформаційно-консультаційна підтримка сільськогосподарського товаровиробника діє у 200 країнах світу. При цьому, на наш погляд, доречно запровадити в Україні досвід роботи консультаційних служб у сільському господарстві Німеччини. Нині консультаційні служби існують там практично в кожному сільському районі. Консультування охоплює широке коло питань, у тому числі і питання підвищення прибутковості підприємств.

Висновки

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що для подолання ускладнень і негараздів в агропромисловому комплексі України, необхідно, насамперед, звернути увагу на вдосконалення законодавства, а також його адаптацію до європейських норм.

На наш погляд, поліпшенню фінансового стану сільськогосподарських підприємств мають сприяти й такі чинники, як запровадження приватного господарювання, активна розбудова аграрного ринку, зниження податкового навантаження та відповідна інвестиційна політика держави. Проте це може бути вирішене тільки у разі запровадження стабільної системи оподаткування, яка забезпечуватиме достатній обсяг надходжень до бюджету, сприятиме створенню умов для ефективного функціонування аграрного сектора економіки та подальшої інтеграції України до Європейського Співтовариства.

¹ Гончарук Н. Т., Серьозін С. М. Кадри аграрного сектора економіки України: формування та розвиток / За ред. Н. Р. Нижник. – Д., 2003. – С. 45–48.